

МОДИФИКАЦИЈЕ ПРАВНИХ ПОСЛОВА (УСЛОВ, РОК И НАЛОГ)

доцент др Снежана Дабић Никићевић

Појам услова

- Вишезначност појма услова
 - у свакодневном говору
 - у правничком језику
- Услов у правотехничком смислу представља вид модификације правних послова (*accidentalialia negotii*) – будућа неизвесна околност од чијег (не)остварења зависе правна дејства условом модификованог правног посла
- Институт општег карактера – али регулисан у ЗОО и ЗН
- ЗОО - непрецизна дефиниција („уговор је закључен под условом ако његов *настанак* или *престанак* зависи од неизвесне чињенице“) - услов не спречава настанак (тј. не доводи до престанка посла) већ само утиче на његова дејства - пуноважност посла (мане воље, савесност и слично) везује за моменат настанка правног посла, а не остварења услова;

Појам услова

- Условом могу бити модификована **сва или поједина дејства** правног посла (нпр. *pactum reservati dominii*)
- Условом **не могу бити модификовани сви правни послови** (меница, закључење брака, прихват наслеђа, *clausula intabulandi...*)
- Услов треба разликовати од тзв. **правних услова** (*conditiones iuris*) – претпоставке које правни посао мора испунити да би уопште настао или производио правна дејства (одобрење законског заступника код ограничено пословно способних лица; сагласност повериоца за преузимања дуга; одобрење властодавца у случају прекорачења овлашћења за заступање...)

Карактеристике услова

- Услов је **будућа** неизвесна околност - ако је ова околност већ наступила или је престала могућност да наступи, реч је о *привидном* услову, субјективној неизвесности – тада се или сматра да је посао безуслован или да посла нема
- Услов је будућа **неизвесна** околност – ако је извесно да ће одређена околност да наступи, само није извесно *када* (нпр. смрт неког лица), тада је реч о року (*dies incertus quando*), а не услову (али је реч о услову ако његово остварење зависи од редоследа смрти одређених лица)
- Услов је будућа неизвесна **околност** - догађај или људска радња или пропуштање

Карактеристике услова

- Услов мора бити **могућ** – околност која се објективно може остварити
 - *inter vivos* (немогућ одложни услов чини уговор ништавим; немогућ раскидни услов се сматра непостојећим)
 - *mortis causa* – услов је непостојећи
- Услов мора бити **допуштен** – да није противан принудним прописима, јавном поретку и добрим обичајима:
 - *inter vivos* - посао је ништав
 - *mortis causa* – услов је непостојећи
- Услов мора бити **јасан** (да му се може одредити смисао) и да није **противречан** (који се међусобно искључују):
 - *inter vivos* (ако је одложни, посао је ништав; ако је раскидни, преовлађује став да је услов непостојећи)
 - *mortis causa* – услов је непостојећи

Врсте услова

- 1) Према начину остварења:
 - а) **позитивни** – наступање догађаја или радње
 - б) **негативни** – ненаступање догађаја или радње
- 2) Према томе да ли зависе од воље учесника правног посла, трећег лица или случаја:
 - а) **потестативни** – од воље учесника правног посла
 - б) **казуални** (од термина *casus* а не *causa*) – од воље трећег лица или случаја
 - с) **мешовити** – и од воље учесника правног посла и од воље трећег лица / случаја
- 3) Према томе да ли одлажу дејства правног посла или доводе до престанка дејстава:
 - а) **одложни**
 - б) **раскидни**

Врсте услова

- Спорно питање допуштености условљавања правних послова тзв. **ЧИСТИМ ПОТЕСТАТИВНИМ УСЛОВОМ**
 - ако зависи од воље лица које се послом обавезује (дужника)? једностранообавезујући воде ништавости (непостојећи?)
 - ако зависи од воље повериоца? једностранообавезујући - понуда или куповина опције?
 - раскидни потестативни услови? - могућност једностраног одустанка од закљученог уговора у потрошачком праву, купопродаја с правом откупа
 - синалагматични уговори?
- Проблем **одложних (потестативних) негативних услова** — према ЗН претварају се у позитивне раскидне

Дејства одложног услова

- Фаза пенденције – све док траје неизвесност
- „Паралисана“ дејства правног посла – право припада преносиоцу, нема основа за добровољно или принудно извршење посла (плаћање недугованог?)
- Али, стране су везане уговором и не могу се једнострано повући – „право у зачетку“
- Заштита ограниченог домета:
 - могућност обезбеђења условног права ако је његово остварење угрожено (чл. 76 ЗОО)
 - сматра се да условни прибавилац може предузимати радње којима се спречава застарелост
 - могућност предбележавања условног права у регистре непокретности (чл. 11 ЗПУКНВ) – али на одређени рок
 - положај условног прибавиоца у стечају (чл. 207 ЗИО; чл. 87 ЗС)

Дејства одложеног услова

□ Остварење услова:

- Чл. 74 ст. 2 ЗОО – правило ретроактивност, осим ако из закона, природе посла или воље странака не произлази нешто друго
- Чл. 123 ст. 1 ЗН – правило да нема ретроактивног дејства, осим ако из завештања не произлази другачије
- Преносиочева располагања „падају“, стицаочева се консолидују (да ли су каснија располагања условна?)
- спорно – какви су домети ретроактивности у погледу плодова и користи од употребе ствари, трошкова чувања и ризика случајне пропасти ствари

Дејства одложеног услова

□ Осујећење услова:

- ЗОО не уређује, али се сматра да делује ретроактивно – као да посла никада није ни било
- преносиочева располагања производе дејства, стицаочева „падају“
- ЗН (чл. 127) – заоставштину наслеђују у својину оставиочеви законски наследници, ако нешто друго није предвиђено тестаментом (исто када наследник не доживи остварење услова)

Дејства раскидног услова

- Време пенденције:
 - посао производи дејства, као да услова нема
 - неизвесност у погледу опстанка дејстава
 - ЗН (чл. 128) – наследник има положај уживаоца заоставштине
- Осујећење услова - неизвесност нестаје и стицање постаје коначно, као да услова није ни било; наследник стиче у својину
- Остварење услова:
 - чини се да чл. 74 ст. 3 ЗОО упућује да нема ретроактивности - стечено право се губи, а с њим и располагања која је стицалац чинио
 - ЗН (чл. 129) – заоставштину наслеђују у својину оставиочеви законски наследници, ако није одређено другачије тестаментом

Фикција (не)остварења услова

- Иста решења предвиђају и ЗОО (чл. 74 ст. 3) и ЗН (чл. 121)
- Сматра се да је услов остварен ако наступање услова, супротно начелу савесности и поштења, спречи страна на чији терет је услов одређен
- Сматра се да услов није остварен ако наступање услова, супротно начелу савесности и поштења, изазове страна у чију корист је услов одређен.
- Дискутабилно да ли се може применити код свих услова.
- Да ли је примена фикције једина могућа санкција?

Рок - појам

- Рок је одређени временски период (тзв. *рок-одсек*) или одређени тренутак у времену (тзв. *рок-час*) од којег (односно до којег) правни посао производи дејства.
- Одложни рок је онај час у времену од ког настаје дејство правног посла.
- Раскидни рок је онај час у времену до ког правно дејство правног посла траје.
- Рок се углавном изражава бројем, односно календарски (у сатима, данима, недељама, месецима, годинама) или фиксирањем одређеног дана/датума (нпр. на дан Ускрса следеће године), али може бити одређен и небројчано (нпр. средином месеца, без одлагања, доживотно, чим је могуће...), односно везивањем за будући догађај чије је наступање извесно (нпр. смрт), само је неизвесно тачно време наступања.
- За разлику од услова, код рока не постоји неизвесност – рок је будући извесни догађај.
- На рокове се сходно примењују правила о одложним и раскидним условима.

Рок – рачунање времена

- ❑ Општа правила о рачунању времена су садржана у ЗОО (чл. 77)
- ❑ Рок одређен у данима почиње тећи првог дана после догађаја од кога се рок рачуна, а завршава се истеком последњег дана рока.
 - дакле, не рачуна се дан закључења уговора (или предузимања другог правног посла), односно дан у који пада догађај од кога рок почиње тећи
 - пример: уговор закључен у понедељак 1. децембра 2025. године са роком од три дана – први дан рока је 2. децембар, а рок истиче у четвртак 4. децембра у поноћ.
- ❑ Рок одређен у недељама, месецима или годинама завршава се оног дана који се по имену и броју поклапа са даном настанка догађаја од кога рок почиње да тече, а ако таквог дана нема у последњем месецу, крај рока пада на последњи дан тог месеца.
 - ако је уговор закључен у понедељак 1. децембра 2025. године са роком од 2 недеље – последњи дан рока пада на понедељак 15. децембра 2025. године;
 - ако је уговор закључен у понедељак 1. децембра 2025. године са роком од 2 месеца – последњи дан рока је 1. фебруар 2026. године;
 - али, ако је уговор закључен 31. августа 2025. године са роком од месец дана – последњи дан рока је 30. септембар 2025. године;
 - ако је уговор закључен 31. октобра 2025. године са роком од годину дана – последњи дан рока је 31. октобар 2026. године.

Рок – рачунање времена

- ❑ Ако последњи дан рока пада у дан када је законом одређено да се не ради, као последњи дан рока рачуна се следећи радни дан.
 - ако је уговор закључен 31. октобра 2025. године са роком од месец дана – последњи дан рока је 1. децембар 2025. године (јер је 30. новембар 2025. године недеља – нерадни дан);
 - субота и недеља се начелно сматрају нерадним данима (као и дани када је законом одређено да се не ради - државни празници), али то може да зависи и од околности случаја.
- ❑ Почетак месеца означава први дан у месецу, средина месеца означава петнаести, а крај месеца означава последњи дан у месецу, ако што друго не произлази из намере странака или из природе уговорног односа.
 - средина месеца увек означава 15. без обзира на то колико месец има дана;
 - последњи дан у месецу може бити 28, 29, 30. или 31. у зависности од тога колико дана има одређени месец.

Налог - појам

- Налог (*modus*) представља модификацију доброчиног посла којом се користопримцу намеће нека дужност.
- Налог је позитивна или негативна радња, коју налогопримац, који на основу правног посла стиче корист без накнаде, треба да изврши да не би, на захтев налогодавца, био дужан да примљену корист врати.
- Налог може да се састоји у извршењу радње:
 - у сопственом интересу (да се савлада нека вештина, заврши факултет...)
 - у туђем/општем интересу – налогодавца или трећег лица (да прими неког на становање, да одређени део примљеног новца да другом...)
- Налог $\neq$ обавеза (не ствара се однос између налогопримца и корисника налога; не може се судским путем натерати на извршење налога)
- Налог $\neq$ противчинидба
- Налог је тзв. *право-терет*: ако налогопримац жели да задржи бесплатну корист, треба да изврши налог, али на то не може бити принуђен, ни вансудски ни судски.

Налог - дејства

- По неизвесности да ли ће се остварити, налог је једнак раскидном услову (по времену пенденције), али се по врсти утицаја на дејство правног посла разликује од раскидног услова (ако се налог не оствари престанак дејства правног посла није *ipso iure* већ је то разлог за *могући* престанак – опозив од стране налогодавца).
- Налог не обавезује него притиска.
- Налог уређен у ЗН (чл. 132 до 134):
 - наметнута престација не доводи до настанка облигације између користопримца и корисника налога (ако га има).
 - недопуштени, немогући, нејасни и противречни налози се узимају као да не постоје.
 - ако завешталац није одредио рок за извршење налога, извршилац завештања или лице које за то има интереса могу тражити да суд одреди примерени рок.
 - неиспуњење налога кривицом обавезног лица има дејство наступања раскидног услова, а право на тужбу за утврђење престанка права због неиспуњења налога има извршилац завештања и лице које за то има правни интерес.